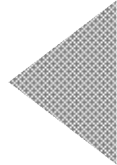

نقش امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی با تاکید بر اندیشه‌ها، آراء و بیانات مقام معظم رهبری

محمد بیدگلی^۱

اصغر رجبی ده برزویی^۲

(تاریخ دریافت ۱۴۰۲/۵/۱۳ - تاریخ تصویب ۱۴۰۲/۸/۱۵)

نوع مقاله: علمی پژوهشی

چکیده

هدف پژوهش حاضر واکاوی نقش امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی با تاکید بر اندیشه‌ها، آراء و بیانات مقام معظم رهبری است. پژوهش حاضر توسعه ای-کاربردی بوده و بر حسب ضرورت از روش های اسنادی و تحلیل محتوای کیفی استفاده شده است. کشاورزی در جهان نقش عمده ای در تأمین امنیت غذایی در طول تاریخ داشته و موجب ظهور و شکوفایی تمدن‌های بزرگ شده است. در شرایط کنونی که کشور با تحریم های هم جانبه دشمن مواجه شده و راهکار ارائه شده از مقام معظم رهبری نظریه اقتصاد مقاومتی است که باید در تمام عرصه ها با حداقل آسیب های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و متناسب با شرایط موجود کشور به صورت خاص مورد بررسی قرار گیرد. در ایران نیز توجه به مقوله امنیت غذایی همواره یکی از اهداف اصلی سیاست های

۱- استادیار گروه جامعه شناسی، واحد ورامین-پیشوا، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Mohammad.bidgoli@yahoo.com

۲- استادیار گروه معارف، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

کلان بوده است. یکی از تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به صورت مستقیم به بحث تأمین امنیت غذایی اشاره شده و همچنین ردپای آن از قانون اساسی تا برنامه پنج ساله توسعه و حتی رویکردها و سیاست های اقتصاد مقاومتی نیز دیده شده است. پژوهش حاضر به این سؤال پاسخ می دهد که نقش امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی با تاکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری چیست؟ یافته‌ها حاکی از آن است که از اصول تاثیر گذار نقش امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری شامل خودکفایی در تولید محصولات اساسی و راهبردی، بهبود کیفیت محصولات، مدیریت مصرف، افزایش سطح و راندمان تولید در کشور و توسعه شرکت های دانش بنیان در بخش کشاورزی می باشد.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، امام خامنه‌ای، امنیت غذایی، تحلیل محتوای کیفی، دانش بنیان

۱- مقدمه

با شکل گیری انقلاب اسلامی و تغییر ماهوی در شیوه حکومتی ایران و تضادهای ایدئولوژیک انقلاب اسلامی با نظام لیبرال-سرمایه داری غرب، تقابل بین این دو جبهه از همان آغاز انقلاب اسلامی در ابعاد سخت و نرم آغاز شد (بنی اسدی، ۱۴۰۰: ۱۸۳). امنیت غذایی برای کشوری بزرگ، پرجمعیت و دارای هدف‌های بلند همچون جمهوری اسلامی ایران از اهمیت مضاعفی برخوردار است. در یکی از تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به صورت مستقیم به بحث تأمین امنیت غذایی اشاره شده و بر این موضوع فرابخشی - که از وظایف اساسی هر دولت است - تأکید گردیده است. امام خامنه‌ای در تبیین سیاست های اقتصاد مقاومتی فرمودند: تکیه بر ظرفیت های داخلی به معنای چشم بست از امکانات کشورهای دیگر نیست، بلکه نظام اسلامی در کنار اتکاء به داشته های داخلی، از امکانات کشورهای دیگر استفاده حداکثری خواهد کرد (بیانات مقام معظم رهبری ۱۳۹۲/۱۲/۲۰). جریان اقتصاد مقاومتی، یک جریان سیاست زده کوتاه مدت، ایدئولوژیک سیاسی نیست و شاهد و گواه این مطلب را حتی در ادبیات متعارف اقتصادی نیز می توان دنبال کرد (سمیعی نسب و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۶). کشاورزی در ایران نقش اساسی در تأمین امنیت غذایی در طول تاریخ داشته و موجب ظهور و شکوفایی تمدن‌های بزرگ شده است. امروزه نیز توسعه همه جانبه و پایدار کشور بدون توسعه کشاورزی با بهره‌وری بالا از

منابع و عوامل تولید (آب، خاک، انرژی، کود، سم، بذر و نهال و...) و سازگاری آن با شرایط اقلیم خشک و نیمه‌خشک و پیامدهای ناشی از تغییر اقلیم مقدور نخواهد بود. دسترسی به غذا حاصل تولید داخلی و تجارت است یعنی نیاز به مواد غذایی از طریق تولید داخلی یا واردات تأمین می‌شود و دسترسی اقتصادی به توانایی و قدرت خرید واقعی مردم وابسته است. در این میان دسترسی ناکافی به غذا، ناامنی غذایی را به دنبال دارد. ناامنی غذایی بیماری‌های متفاوتی را به همراه خواهد داشت و چرخه ارتباطی بین ناامنی غذایی و بیماری مزمن، زمانی شروع می‌شود که یک فرد یا خانواده نتواند غذای کافی و مواد مغذی مورد نیاز را تأمین کند. در حال حاضر با توجه به سیاست‌های آمریکا در قبال ایران، موضوع امنیت غذایی اهمیت ویژه‌ای یافته است. تاریخ روابط بین کشورها نشان می‌دهد که کشورهای قدرتمند در بیشتر موارد از مواد غذایی به عنوان سلاح به مثابه حربه ای سیاسی برای ایجاد فشار هر چه بیشتر علیه کشورهای دیگر استفاده می‌کنند و به همین جهت سعی کشورها بر این است که در تأمین مواد غذایی مهم و اساسی در حد شکنندگی قرار نگیرند و سهم قابل قبولی از آن را با تکیه بر بکارگیری ظرفیت‌های کشور به منظور افزایش تولیدات داخلی برای خود حفظ کنند. نظام عرضه غذا و تحقق امنیت غذایی یک مقوله فرابخشی بوده و در حیطه مسئولیت سازمان‌ها و بخش‌های مختلف کشور به طور هماهنگ و مرتبط با هم قرار دارد، در واقع امنیت غذایی مصداق عینی موضوع راهبردی است که تحت تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، فناوری و بین‌المللی قرار دارد. در واقع، هدف از امنیت غذایی و تأمین غذای مطلوب و کافی، تنها رفع گرسنگی عیان یا سیری شکمی نیست، بلکه تأمین نیازهای سلولی به مواد مغذی یعنی رفع گرسنگی پنهان را در بردارد. (Nicholson, 2021: 4). بعد از جنگ جهانی دوم که کشورهای اروپایی و ایالات متحده آمریکا مسأله امنیت غذایی را در اولویت قرار دادند و به حمایت از تولیدات کشاورزی و دامداری پرداختند، اکثر محصولات اولیه خوراکی نظیر لبنیات، گوشت، غلات، دانه‌های روغنی، شکر، پنبه و ... ضمن دریافت حمایت به دلیل تولیدات افزون بر نیازی که پیدا کردند جزء محصولات استراتژیک شمرده شدند.

پژوهش حاضر به این سؤال پاسخ می‌دهد که نقش امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی با تأکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری چیست؟ یافته‌ها حاکی از آن است که از اصول تاثیر گذار نقش امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری شامل خودکفایی در تولید

محصولات اساسی و راهبردی، بهبود کیفیت محصولات، مدیریت مصرف، افزایش سطح و راندمان تولید در کشور و توسعه شرکت‌های دانش بنیان در بخش کشاورزی می باشد.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

امنیت غذایی یعنی اینکه یک نظام تولید بتواند سرانه لازم را برای تامین سبد غذایی افراد در اختیار قرار دهد، به طوری که فرد بتواند نیاز خود را تامین کند. تعریف اجلاس جهانی غذا در سال ۱۹۹۶، امنیت غذایی هنگامی وجود دارد که همه مردم در تمامی ایام به غذای کافی، سالم و مغذی دسترسی ملموس و مقرون به صرفه داشته باشند و غذای در دسترس نیازهای مربوط به یک رژیم تغذیه‌ای سازگار با ترجیحات آنها را برای یک زندگی سالم و فعال فراهم کند (تنهایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۸). دو مقوله کمیت و کیفیت مواد غذایی در این خصوص در جهان از اهمیت برخوردار هستند. تجارب جهانی نشان می‌دهد در کشورهایی که امنیت غذایی به خوبی تامین شده تمایل مردم به سمت غذای سالم نیز بیشتر بوده است. تولیدات ارگانیک در سطح کشورهای پیشرفته گسترش پیدا می‌کند، زیرا مردم توان مالی خوبی داشته و ترجیح می‌دهند تا غذای سالم را مصرف کنند. توجه به مقوله غذایی به این معنی است که کشورها باید در این حوزه از خود کفایی بالایی برخوردار باشند. صرف نگاه به بیرون و داشتن قدرت واردات بالا، در راستای وابسته کردن کشور است و در تناقض با امنیت ملی کشورهاست. با این نگاه وضعیت کشورهای غرب آسیا و بسیاری از کشورهای آفریقایی از ضریب امنیت غذایی پایینی برخوردار می باشند. از نظر قرآن، امنیت به مفهوم عام و دربرگیرنده آن از مهم ترین خواسته ها و نیازها و انگیزه های بشری است و اصولاً سعادت و خوشبختی در مفهوم قرآنی برای انسان جز با دو مولفه امنیت و آسایش فراهم نمی آید. از این نظر است که بهشت به عنوان میعادگاه خوشبختی بشر دارای دو مولفه آرامش و آسایش است. بخشی که ما اکنون از آن به امنیت غذایی یاد می کنیم در حقیقت همان آسایش است که در کنار آرامش روحی و روانی آدمی را در مسیر کمالی قرار می دهد و همه دغدغه‌های اصلی بشر را پاسخ درست و مناسب می دهد (حسینی، ۱۴۰۱: ۳). آدمی در دنیای معاصر با معضل گرسنگی و بحران غذایی مواجه است و تعادل در تولید و توزیع و مصرف به هم خورده و نوعی کمبود شدید و قحطی جهان را تهدید می کند. از این روست که امنیت غذایی از اهمیت فوق العاده ای برخوردار شده و در صدر خواسته های آدمی به شکلی شدیدتر خود را قرار داده است. منشاء فکری بحث امنیت غذایی به عنوان یکی از مهمترین

مولفه‌های امنیت ملی، به بحران غذا در اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی در جهان مربوط می‌شود (سواری و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۱۲).

امنیت غذایی یکی از معیارها و ابزارهای توسعه انسانی است. دسترسی به غذای کافی و سالم از محورهای اصلی توسعه، سلامت جامعه و زیرساخت‌های نسل آینده کشور است و دستیابی به آن از اهداف اصلی هر کشور است، بحث توسعه انسان محور، امنیت غذایی و تغذیه، نقش اصلی و تعیین کننده دارد و در کنار درآمد سرانه، توزیع عادلانه درآمد، نرخ اشتغال، حفظ محیط زیست و رعایت حقوق بشر در جوامع بین المللی به عنوان شاخص توسعه شناخته می‌شود (اسکندری و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۶۵-۱۶۴).

نامنی غذایی در کشورهایی چون ایران که بخش وسیعی از آن را کودکان و نوجوانان تشکیل می‌دهند، می‌تواند سرمایه انسانی و اجتماعی شان را در معرض تهدید قرار دهد (حیدری، ۱۳۹۷: ۲۴). عرضه باثبات مواد غذایی نقش اساسی در امنیت غذایی جامعه دارد و نهایت می‌تواند پایداری و استمرار امنیت غذایی را تضمین نماید. دسترسی به مقدار کافی مواد غذایی و سلامت تغذیه‌ای، از محورهای اساسی توسعه و زیربنای پرورش نسل آتی کشور قلمداد می‌شود. کشاورزی در ایران نقش اساسی در تأمین امنیت غذایی در طول تاریخ داشته و موجب ظهور و شکوفایی تمدن‌های بزرگ شده است. امروزه نیز توسعه همه جانبه و پایدار کشور بدون توسعه کشاورزی با بهره‌وری بالا از منابع و عوامل تولید (آب، خاک، انرژی، کود، سم، بذر و نهال و...) و سازگاری آن با شرایط اقلیم خشک و نیمه‌خشک و پیامدهای ناشی از تغییر اقلیم مقدور نخواهد بود. در راستای تحقق تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و همچنین در ارتباط با ضرورت حفظ محیط زیست، مدیریت پایدار منابع طبیعی و تأمین امنیت غذایی با تأکید بر تولید محصولات کشاورزی در داخل کشور، اقدامی ضروری است. در خصوص بهبود امنیت غذایی می‌توان موارد ذیل را بیان نمود: الف. تدوین برنامه بلندمدت توسعه کشاورزی به عنوان بسته ای از استراتژی کلان پیشرفت کشور و حرکت در چارچوب آن، ب. تعریف جامع و تدوین مکانیسم‌های حمایتی از اقشار زیر خط فقر غذایی، ج. دستیابی کلیه افراد جامعه به غذای کافی و مطلوب و سلامت تغذیه‌ای و متناسب سازی سهم فرآورده های حیوانی و گیاهی در سبد غذایی خانوارها (کیانپور، ۱۴۰۰: ۳). تأمین امنیت ملی، در زمره اصلی ترین اهداف کلان حاکمیت‌های سیاسی محسوب می‌شود. امنیت ملی شامل قلمروهای متفاوتی از جمله امنیت خوراکی است.

امروزه ارتقاء ضریب امنیت خوراکی یکی از خواسته‌های اصلی نخبگان سیاسی کشورهای جهان می‌باشد و حتی این امر در کشورهای صنعتی از حساسیت بی‌شماری برخوردار است (شهنوازی، ۱۳۹۷: ۲۰).

امام خامنه‌ای در این خصوص فرمودند: در مسئله کشاورزی، مسئله امنیت غذایی خیلی اهمیت دارد. حالا اوضاع امروز دنیا را نگاه کنید؛ یک گوشه دنیا یک جنگی اتفاق افتاده و مسئله امنیت غذایی برای همه دنیا مطرح شده؛ یعنی مسئله امنیت غذایی این قدر مهم است. بحث امنیت غذایی از جمله مباحثی است که مقام معظم رهبری تأکیدات فراوانی به آن داشته اند. امنیت غذایی برای ما خیلی مهم است. در داستان کرونا باز یک بار دیگر امنیت غذایی را بهتر لمس کردیم یعنی کشورهایی بودند که به دلیل ترس از کرونا مواد غذایی داشتند انبار کرده بودند و صادر نمی‌کردند و جلوی صادرات را گرفته بودند و اگر در گندم خود کفا نبودیم و اگر در برنج شرایط ما با گذشته متفاوت نبود و اگر شرایط ما در شکر متفاوت با گذشته نبود حتی در روغن شرایط ما با گذشته متفاوت نبود امسال مردم ما رنج بیشتری را تحمل می‌کردند. کار بزرگی در این هفت سال در بخش کشاورزی انجام گرفته است. البته اصل کار کشاورزی به عهده کشاورزان و مردم است به عهده چهار میلیون و سیصد هزار نفری است که کار کشاورزی می‌کنند اما در سرمایه‌گذاری‌های بزرگ دولت باید وارد شود مردم توان این کار را ندارند. (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۸/۰۶/۱۴۰۱).

جالب است که هر موقع امام خامنه‌ای در یک سخنرانی در خصوص ضرورت خودکفایی به ویژه در حوزه تولید محصولات اساسی کشاورزی صحبت می‌کنند، یک هجمه هدفمند به ویژه از سمت رسانه‌های خارجی و معاند شروع می‌شود که بر درستی این سیاست صحنه می‌گذارد. با استناد به بیانات امام خامنه‌ای (مدظله) پارامترهای امنیت غذایی در برون‌گرا بودن، مولد بودن و پیشرو بودن می‌توان برشمرد.

اصطلاح اقتصاد مقاومتی را رهبر انقلاب به منظور مقابله با هجمه اقتصادی نظام سلطه جهانی که چهره بارزش را در قالب تحریم‌های همه‌جانبه و رو به گسترش نشان داده، مطرح فرموده و از آن به عنوان روشی مهم در تغییر مسیر حرکت اقتصاد کشور یاد کردند (پیغامی، ۱۳۹۳: ۶). مقام معظم رهبری اقتصاد مقاومتی را معنا و مفهومی از کارآفرینی معرفی و برای نیاز اساسی کشور به کارآفرینی نیز دو دلیل فشار اقتصادی دشمنان و آمادگی کشور برای جهش را معرفی نمودند. برخی از اهم مولفه‌های درون‌زایی اقتصادی با الهام از اندیشه‌های مقام معظم رهبری عبارتند از

خودکفایی در تامین نیازهای داخلی، توسعه و تنوع فعالیت های اقتصادی و احتراز از واردات بی رویه. مقام معظم رهبری در دیدار با مردم آذربایجان شرقی فرمودند: مسئله مهمی که امروز مطرح است، مسئله اقتصاد است؛ یک راه تکیه به مردم است؛ [یعنی] اقتصاد مقاومتی، نیابند بگویند که ما می خواهیم با دنیا ارتباط داشته باشیم، خوب، در اقتصاد مقاومتی ارتباط با دنیا وجود دارد؛ منتها گفته می شود که اعتماد بایستی به مردم باشد؛ اقتصاد درونزا و برون‌گرا. نگاهمان به خارج نباشد. البته اگر بخواهیم اقتصاد داخلی رونق پیدا کند باید صادرات خوب داشته باشیم، واردات به‌مورد داشته باشیم، ارتباطات اقتصادی داشته باشیم؛ در این تردیدی نیست. سرمایه‌گذاری خارجی‌ها در داخل باشد. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مردم آذربایجان شرقی ۲۹/۱۱/۱۳۹۶

با استناد به بیانات امام خامنه‌ای ویژگی های اقتصاد مقاومتی را می توان شامل منعطف بودن، درون‌زا بودن، مردمی بودن و فرصت ساز بودن برشمرد.

۳-پیشینه تحقیق

در خصوص امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی از جهت نظری و تحقیقاتی، پیشینه‌ای چندان قوی وجود ندارد؛ به ویژه از دیدگاه مقام معظم رهبری که معدودی مقاله، همه داشته های ما در این حوزه را شامل می‌شود. در خصوص نقش امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه امام خامنه‌ای پژوهش‌های صورت گرفته است که در جدول زیر به برخی از آنها که در برخی جنبه‌ها به این پژوهش نزدیک تر بودند اشاره شده است:

- مقاله طراحی الگوی مدیریت امنیت غذایی در ایران نوشته آقایان رضا اسکندری، مهربان هادی پیکانی و اکبر اعتباریان خوراسگانی که از نظر روش، تلفیقی از روش های کیفی و کمی در سال ۱۴۰۱ انجام پذیرفته که هدف پژوهش حاضر طراحی الگوی مدیریت امنیت غذایی در ایران با تاکید بر تجارب کشورهای موفق بوده است.

- مقاله امنیت غذایی از دیدگاه قرآن کریم نوشته آقای نیما خالدی به روش تاریخی تحلیلی در سال ۱۴۰۰ انجام پذیرفته که یافته های آن حاکی از آن است که بحث امنیت غذایی، حفظ محیط زیست، ایمنی و بهداشت غذایی یکی از چالش های مهم بشر می باشد که در همین راستا کشاورزی پایدار بر مبنای تولید محصولات ارگانیک و سالم بوده و با امنیت غذایی همسو می

باشد.

-مقاله پویاشناسی تاثیر عوامل منتخب امنیت غذایی بر امنیت ملی نوشته آقایان یحیی زارع مهرجردی و علیرضا امیری به روش تکنیک تاپسیس فازی در سال ۱۴۰۱ انجام گردیده که یافته های پژوهش بیانگر این مطلب است که تاثیر مثبت سلامت و کیفیت مواد غذایی و سرعت پاسخگویی و تاثیر منفی قیمت واحد بر امنیت ملی است، همچنین متغیر سرانه مصرف تا رسیدن به حد تعادل دارای تاثیر مثبت و بیشتر از حد تعادل دارای تاثیر منفی بر آن است.

-مقاله آثار رویکرد الگوی اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی نوشته خانم الهه قويدل سدهی و آقایان سعید فراهانی فرد و مهدی محمدی نسب با روش توصیفی تحلیلی در سال ۱۳۹۸ انجام پذیرفته که یافته‌های آن اشاره دارد که اجرای الگوی اقتصاد مقاومتی با ایجاد بستر و فضای افزایش تولید داخلی محصولات کشاورزی استراتژیک و اساسی (گندم، برنج و غیره)، جایگزینی واردات، ایجاد اشتغال و زمینه‌سازی برای افزایش صادرات غیرنفتی، می‌تواند شرایط را بهبود ببخشد و از تمامی ظرفیت‌ها برای مقاوم کردن اقتصاد استفاده کند.

-مقاله مدل مفهومی مطلوب امنیت غذایی جمهوری اسلامی ایران در منظومه اقتصاد مقاومتی نوشته آقایان مصطفی سمعی نسب، یاسر سلیمانی و سعید عبدی با روش تحلیل مضمون در سال ۱۳۹۵ انجام پذیرفته که یافته‌های آن اشاره دارد که مدل مفهوم امنیت غذایی شامل شاخصه‌هایی اجرایی مقاوم سازی امنیت غذایی تدوین شده است.

-مقاله بررسی نقش و جایگاه امنیت غذایی در امنیت ملی، اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار جمهوری اسلامی ایران نوشته آقای افشین اسماعیلی فر با روش توصیفی تحلیلی در سال ۱۳۹۷ انجام پذیرفته که یافته‌های آن اشاره دارد که در نوشتار حاضر نقش و جایگاه امنیت غذایی در امنیت ملی، اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار و نیز وضعیت امنیت غذایی کشور در دو سطح کلان و خرد و همچنین چالش‌ها و فرصت‌های آن بررسی، تحلیل و راهکارها ارائه شده است.

۴- روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع پژوهش توسعه‌ای بوده و از این منظر که نتایج حاصل از آن می‌تواند به منزله چراغ راهی برای بهبود وضعیت امنیت غذایی در سطح مدیریتی کلان کشور باشد، از نوع پژوهش کاربردی است و از آنجا که مطالعه حاضر به لحاظ هدف، در پی تحلیل گفتمان اندیشه‌ها، آراء، نظرات و رهنمودهای مقام معظم رهبری در زمینه امنیت غذایی است برحسب ضرورت

از روش های اسنادی، تحلیل محتوی کیفی به منظور تبیین اندیشه ها، تدابیر و فرمایشات ایشان استفاده شده است. این پژوهش دارای دو جامعه آماری اسنادی و خبرگی است. جامعه اسنادی در برگیرنده تمامی اسناد و مدارک منتشر شده و قابل دسترس مربوط به فرمایشات معظم له ارتباط با امنیت غذایی بوده و در بخش شناسایی اجزاء و مفاهیم مرتبط با گفتمان از طریق روایی صوری و اخذ نظرات ۱۲ نفر از استادان دانشگاه با روش نمونه گیری به صورت اشباع هدفمند با تعداد نمونه های اشباع کیفی بوده است. در این پژوهش، برای گردآوری داده ها از هر دو روش میدانی و کتابخانه ای استفاده شده است. در پژوهش کنونی نیز در روش کتابخانه ای و مبحث مربوط به تبیین گفتمان معظم له برای مفهوم شناسی و تدوین ادبیات پژوهش مبتنی بر اندیشه ها، رهنمودها و تدابیر ایشان از ابزار فیش برداری و در بخش شناسایی اجزاء و مفاهیم مرتبط با گفتمان که از طریق روش میدانی انجام می شود، از ابزار پرسشنامه نیمه باز و تایید خبرگانی استفاده شده است.

۵- یافته های پژوهش

در مرحله نخست، فرازهایی که به موضوع این پژوهش اشاره داشته (امنیت غذایی)، انتخاب و در هر فیش، کلمات مورد نظر برای ادامه کار استخراج شده و مورد بررسی قرار گرفته است. در مرحله بعد کلیدواژه های مرتبط با امنیت غذایی توسط پژوهشگران استخراج گردید. با مروری بر ادبیات پژوهش و الگوهای مربوط در این زمینه و همچنین به دلیل استفاده از روش انجام تحلیل محتوی کیفی در مطالعه حاضر، الگوی مفهومی مشکل از سه مرحله کلی کد گذاری باز، کد گذاری محوری و کد گذاری انتخابی ترسیم گردید (رهبر و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۴۱). در کد گذاری باز داده های گردآوری شده، تجزیه و تحلیل و از طریق آن مفاهیم اساسی و ویژگی ها و ابعاد آنها در داده ها کشف می شود. در کد گذاری انتخابی، یافته های مراحل کد گذاری قبلی را گرفته، مقوله محوری (مضمون) را انتخاب نموده، به شکلی نظام مند آن را به دیگر مقوله ها ربط داده، روابط را اثبات کرده و مقوله های را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز داشته، تکمیل می کند (دانایی فر و امامی، ۱۳۸۶). در ابتدا به منظور تبیین و استخراج هر چه دقیق تر مفاهیم از آثار و بیانات امام خامنه ای در بحث امنیت غذایی با بهره گیری از نرم افزار مکس کیو دی مبادرت به تحلیل محتوای کیفی این بیانات شد.

تحلیل محتوی کیفی آراء و بیانات امام خامنه‌ای در حوزه امنیت غذایی

در بخش تحلیل محتوای کیفی، از آنجا که در پژوهش حاضر از رهیافت نظام مند استراوس و کوربین برای نظریه‌مبنایی که بر استفاده از گام‌های تحلیل داده‌ها مشتمل بر کدگذاری (باز، محوری و انتخابی) تاکید دارند، استفاده شده است. در مرحله کدگذاری باز، فرازهای مرتبط با موضوع پژوهش تعیین و به سامانه مستندات نرم افزار، انتقال یافت و برای هر فراز به فراخور محتوای متن، واژگان کلیدی آن احصا گردید (مفاهیم) که نمونه‌ای از آن را در جدول دو مشاهده نمود.

جدول ۱- نحوه استخراج مفاهیم از تدابیر و فرامین امام خامنه‌ای در موضوع امنیت غذایی

نشانی	مفاهیم	متن بیانات امام خامنه‌ای
۱۴۰۰/۱۱/۱۰ در دیدار با تولیدکنندگان و فعالان اقتصادی	جهش تولید اشتغال پایدار کاهش بیکاری رونق صادرات افزایش درآمد ارزی کاهش نرخ تورم استقلال اقتصادی عزت و امنیت ملی ارتقاء اعتماد به نفس	جهش تولید اهمیت دارد چون اگر واقعاً تولید را بتوانید جهش بدهید، همه شاخص‌های اقتصادی مهم کشور تغییر پیدا می‌کند، تحوّل پیدا می‌کند؛ تولید این جوری است؛ یعنی اشتغال پایدار به وجود می‌آید، بیکاری کاهش پیدا می‌کند، صادرات رونق پیدا می‌کند، درآمد ارزی برای کشور فراهم می‌شود، نرخ تورم کاهش پیدا می‌کند؛ علاوه بر اینها استقلال اقتصادی در کشور به وجود می‌آید و این موجب عزّت ملی است -کشورها با استقلال اقتصادی، با توانایی‌های اقتصاد داخلی‌شان افتخار می‌کنند و سربلند می‌شوند- عزّت و امنیّت ملی را تأمین می‌کند، اعتماد به نفس ملی را بالا می‌برد و اقتصاد کشور را در مقابل تکانه‌هایی که از بیرون تحمیل می‌شود یا در داخل به وجود می‌آید حراست می‌کند و حفظ می‌کند، که البته در سیاست اقتصاد مقاومتی که اعلان شد، همه اینها در نظر گرفته شده و گفته شده.

نتایج حاصل از بررسی‌های انجام گرفته و احصا واژگان کلیدی مربوط به هر یک از فرازها، به تفکیک جداول ۲ و ۳ به ترتیب مستخرجه از فرمایشات معظم له قابل مشاهده است.

جدول ۲: مفاهیم استخراج شده از فرمایشات امام خامنه‌ای در بحث امنیت غذایی

عنوان کلید واژه ها	عنوان کلید واژه ها	عنوان کلید واژه ها
توجه به بنگاه‌های کوچک	توانایی‌های ملی	کارآفرینی
تکیه بر کالاهای داخلی	جوان‌گرایی	ارزش افزوده

عنوان کلید واژه ها	عنوان کلید واژه ها	عنوان کلید واژه ها
رواق تولید	درون زایی	همت و مجاهدت
اثربخشی	عدم برون گرایی	صبر و شکیبایی
کنترل واردات بی رویه	ظرفیت های ملی	تدبیر صحیح
اشتغال زایی	مدیریت جهادی	برنامه ریزی درست
درون زایی اقتصاد	محرومیت زدایی	ظرفیت های داخلی
جلوگیری از قاچاق	مصون سازی اقتصاد	مقاوم سازی اقتصاد
منع واردات بی رویه	عدم تکیه به نفت	عزم ملی
جنگ اقتصادی دشمن	رفع بیکاری	عدم اتکا به سرمایه گذار خارجی
مدیریت همراه با نظارت	ارتقاء علمی کشور	ارتقاء فناوری
ارتباط با دنیا	تکیه بر مردم	توجه به نیروهای جوان و نخبه
عدم وابستگی به کشورها	توجه به علم	ارتباطات اقتصادی
رکود تولید	معیشت طبقات ضعیف	تحرك در سیاست خارجی
تحریم به عنوان فرصت	ارتقاء قدرت دفاعی	گسترش صادرات
خودکفایی عامل ایستادگی	تمرکز بر فعالیت اقتصادی	تاب آوری
درون زایی	جلوگیری از اسراف	شناخت ابزار دشمن
نفی تحصیل ثروت نامشروع	اقتصاد دانش بنیان	ایمان و بصیرت
اتحاد و همبستگی	پیوند علم و صنعت	تلاش و کوشش مضاعف
آگاهی و هوشمندی	نفی سلطه پذیری	فرهنگ سازی

در همین راستا، متون منتقل شده به سامانه از طریق روش های موجود در نرم افزار، در سامانه مربوط به کد پس از تعیین مفاهیم، کد گذاری شدند (جدول ۳). برای تدقیق واژگان، از طریق ابزار پرسش نامه نیمه باز، این مقولات بر اساس ارتباط معنایی مرتبط شدند و از ۱۲ خبره در حوزه پژوهش خواسته شد واژگان را به نسبت نزدیکی معنایی به موضوع، معین نمایند و اگر غیر از مقولات ذکر شده، واژه دیگری را مناسب تر می دانند معرفی نمایند.

جدول ۳: فراوانی و مقولات استخراج شده از آراء و بیانات امام خامنه‌ای

ردیف	واژگان	فراوانی
۱	برنامه ریزی درست	۱۲
۲	مقاوم سازی اقتصاد	۴۵
۳	توانایی های ملی	۱۸
۴	منع واردات بی رویه	۱۵
۵	اشتغال پایدار	۳۶
۶	تمرکز بر فعالیت اقتصادی	۱۸
۷	گسترش صادرات	۲۱
۸	حمایت از تولید ملی	۱۶
۹	آموزش صحیح	۱۹
۱۰	ارتقاء فناوری	۱۷
۱۱	توسعه کشاورزی ارگانیک	۱۴
۱۲	معیشت طبقات ضعیف	۱۸
۱۳	جلوگیری از قاچاق	۱۵
۱۴	تکیه بر کالاهای داخلی	۲۸
۱۵	تدبیر صحیح	۱۸
۱۶	جلوگیری از اسراف	۱۴
۱۷	همت و مجاهدت	۱۹
۱۸	شناخت ابزار دشمن	۱۸
۱۹	فرهنگ سازی	۴۲
۲۰	ایمان و بصیرت	۲۴
۲۱	صبر و شکیبایی	۲۷
۲۲	عزم ملی	۱۶
۲۳	جوان گرایی	۳۲
۲۴	توجه به بنگاه های کوچک و متوسط	۳۷
۲۵	تلاش و کوشش مضاعف	۲۸
۲۶	رفع بیکاری	۲۳
۲۷	توجه به علم	۱۵
۲۸	درون زایی	۲۵
۲۹	اقتصاد دانش بنیان	۵۸

ردیف	واژگان	فراوانی
۳۰	مدیریت جهادی	۳۴
۳۱	عدم تکیه به نفت	۳۷
۳۲	رونق تولید	۲۸
۳۳	ارتقاء علمی کشور	۲۹
۳۴	پیوند علم و صنعت	۳۲
۳۵	توجه به نیروهای جوان و نخبه	۱۵

در مرحله کد گذاری انتخابی کد های ایجاد شده در سامانه کد بر حسب هر یک از مقولات و با استفاده از قابلیت های موجود در نرم افزار، مضمون سازی شدند و پس از تایید مضامین به روش خبرگی در نهایت، جدول ۴، حاوی مضامین و مقولات براساس گفتمان مقام معظم رهبری برای امنیت غذایی ناشی از تحلیل محتوای کیفی به دست آمد.

جدول ۴: مضامین و مقوله های مرتبط با امنیت غذایی در فرمایشات امام خامنه‌ای

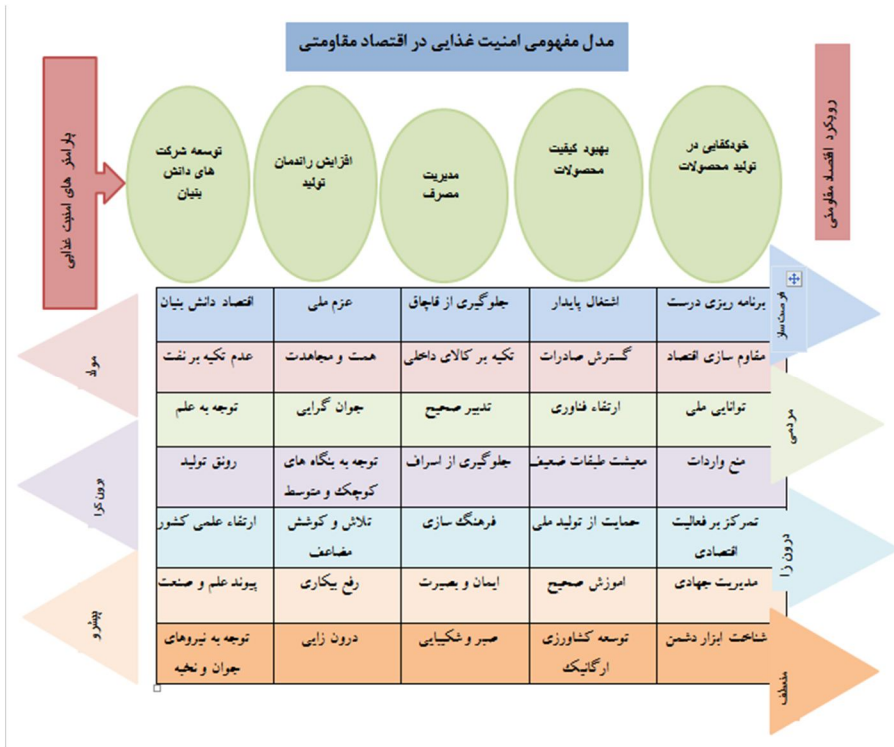
مضامین	مقولات	نشانی (بیانات امام خامنه‌ای به تاریخ)
خودکفایی در تولید محصولات اساسی و راهبردی	برنامه ریزی درست	۱۳۹۵/۱۲/۳۰
	مقاوم سازی اقتصاد	۱۳۹۹/۰۷/۲۱
	توانایی های ملی	۱۳۹۹/۱۰/۱۹
	منع واردات بی رویه	۱۳۹۸/۰۱/۰۱
	تمرکز بر فعالیت اقتصادی	۱۴۰۰/۱۱/۱۰
	مدیریت جهادی	۱۳۹۹/۰۵/۱۰
	شناخت ابزار دشمن	۱۳۹۸/۱۰/۱۸
بهبود کیفیت محصولات	اشتغال پایدار	۱۴۰۰/۱۱/۱۰
	گسترش صادرات	۱۴۰۰/۱۱/۱۰
	ارتقاء فناوری	۱۳۹۸/۰۲/۱۱
	معیشت طبقات ضعیف	۱۳۹۵/۰۸/۱۲
	حمایت از تولید ملی	۱۴۰۱/۰۱/۰۱
	توسعه کشاورزی ارگانیک	۱۳۹۰/۰۷/۱۳
مدیریت مصرف	آموزش صحیح کشاورزی	۱۳۸۷/۰۲/۱۱
	جلوگیری از قاچاق تکیه بر کالاهای داخلی	۱۳۹۶/۷/۲۶ ۱۳۹۸/۰۲/۰۴

نشانی (بیانات امام خامنه‌ای به تاریخ)	مقولات	مضامین
۱۴۰۱/۰۲/۱۹ ۱۴۰۰/۰۲/۲۱ ۱۳۹۵/۰۶/۰۳ ۱۴۰۱/۱۱/۲۶ ۱۴۰۱/۰۲/۱۹	تدبیر صحیح جلوگیری از اسراف فرهنگ سازی ایمان و بصیرت صبر و شکیبایی	
۱۳۹۹/۰۷/۲۱ ۱۴۰۱/۰۲/۱۹ ۱۳۹۹/۰۵/۱۰ ۱۳۹۸/۰۵/۳۰ ۱۴۰۱/۰۲/۱۹ ۱۳۹۵/۱۱/۲۷ ۱۳۹۹/۰۵/۱۰	عزم ملی همت و مجاهدت جوان گرایی توجه به بنگاه های متوسط تلاش و کوشش مضاعف رفع بیکاری درون زایی	افزایش سطح و راندمان تولید در کشور
۱۳۹۶/۰۷/۲۶ ۱۳۹۸/۰۸/۲۸ ۱۳۹۶/۰۷/۲۶ ۱۳۹۸/۰۲/۰۴ ۱۳۹۵/۱۱/۲۷ ۱۳۹۷/۰۷/۲۵ ۱۳۹۷/۰۷/۲۵	اقتصاد دانش بنیان عدم تکیه به نفت توجه به علم رونق تولید ارتقاء علمی کشور پیوند علم و صنعت توجه به نیروهای جوان و نخبه	توسعه شرکت های دانش بنیان در بخش کشاورزی

گزاره های صریح با مفاهیم ضمنی مستخرج از تحلیل محتوای کیفی فرمایشات امام خامنه‌ای نشان می دهد که اصول مهم و تاثیر گذار نقش امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی شامل خودکفایی در تولید محصولات اساسی و راهبردی، بهبود کیفیت محصولات، مدیریت مصرف، افزایش سطح و راندمان تولید در کشور و توسعه شرکت های دانش بنیان در بخش کشاورزی بیش از سایر مفاهیم در این گفتمان برجسته بوده اند.

ترسیم مدل مفهومی امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی از منظر امام خامنه‌ای
بعد از استخراج داده‌ها و فراوانی هر کدام از مقولات در بیانات و آراء مقام معظم رهبری به ترسیم مدل مفهومی امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی در نمودار زیر می پردازیم.

شکل ۱: مدل مفهومی امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی از منظر امام خامنه ای

۵- پارامترهای اصلی امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری

در اقتصاد ایران، با توجه به اینکه هرگز تعریف دقیقی از وضعیت رابطه میان بخش دولتی و خصوصی اقتصاد ارایه نشده، حمایت دولت از مردم به عنوان بخش جدانشدنی اقتصاد همواره ادامه داشته است. حمایت از بخش کشاورزی در کشورهای مختلف دنیا با استفاده از سیاست‌ها و ابزارهای گوناگون و عمدتاً برای رسیدن به اهدافی از قبیل تقویت قابلیت سوددهی اقتصادی بخش کشاورزی، افزایش تولید مواد غذایی کافی و مغذی برای برطرف کردن نیازهای جمعیت جهانی رو به رشد با رفاه اقتصادی بیشتر و بهبود پایداری محیط زیست انجام می‌شود. عمده‌ترین سیاست‌های حمایتی در بخش کشاورزی ایران شامل معافیت‌ها و امتیازات قانونی، یارانه‌های مستقیم و نهایتاً سیاست‌های حمایتی تحت عنوان خدمات عمومی بخش کشاورزی اشاره

کرد (سلطانی نژاد و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴). با توجه به تحلیل یافته‌های این پژوهش که استخراج گردید می‌توان به مواردی از جمله خودکفایی در تولید محصولات اساسی و راهبردی، بهبود کیفیت محصولات، مدیریت مصرف، افزایش سطح و راندمان تولید در کشور و توسعه شرکت-های دانش بنیان در بخش کشاورزی اشاره نمود که به تبیین آنها می‌پردازیم:

۵-۱- خودکفایی در تولید محصولات اساسی و استراتژیک

در ایران نیز که در سال‌های پس از انقلاب اسلامی همواره به مقوله خودکفایی در محصولات کشاورزی تأکید می‌شده و آن را در قانون‌های برنامه‌های پیشرفت مدیدی قرار داده، به امنیت غذایی توجه بی‌شماری داشته و خواهان زیاد شدن ضریب آن بوده است (شهنوازی، ۱۳۹۷: ۲۰). طی سال‌های اخیر رهبر انقلاب تأکید ویژه‌ای بر بحث خودکفایی در محصولات استراتژیک کشاورزی داشتند و همواره این موضوع را پیگیری کرده‌اند. ایشان در دیدار با رئیس‌جمهور و اعضای دولت فرمودند: در مسئله کشاورزی، مسئله امنیت غذایی خیلی اهمیت دارد. حالا اوضاع امروز دنیا را نگاه کنید؛ یک گوشه دنیا یک جنگی اتفاق افتاده و مسئله امنیت غذایی برای همه دنیا مطرح شده؛ یعنی مسئله امنیت غذایی این قدر مهم است. ما که راجع به خودکفائی گندم، خودکفائی ذرت، خودکفائی نهاده‌های دامی همیشه تأکید می‌کردیم، بعضی‌ها بودند به عنوان متخصص، به عنوان کارشناس که می‌گفتند باید رفت دنبال صنعت؛ خوب بله، ما که با صنعت مخالف نیستیم، ما بیشتر از بعضی‌های دیگر دنبال این بودیم که صنعت کشور پیش برود، منتها مسئله امنیت غذایی مسئله درجه یک است؛ نباید از آن غفلت کرد. و ببینید امروز در دنیا دیگر کاملاً واضح است که چقدر مهم است.

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۴۰۱/۰۶/۰۸

همچنین در دیدار جمعی از اصناف و روستائیان در سنوات قبل نیز اشاراتی در این خصوص داشته‌اند و فرموده‌اند: مسئله کشاورزی و دامداری بسیار مهم است و کشور باید در محصولات پایه غذایی همچون گندم، جو، ذرت، خوراک دام و دانه‌های روغنی به امنیت کامل و خودکفایی لازم دست پیدا کند. ما که می‌خواهیم با ابرقدرتها و زورگوها و چپاولگرهای دنیا سینه‌به‌سینه شویم و با آنها مقابله کنیم، باید اساسی‌ترین و اصلیت‌ترین نیاز مردم و کشور، یعنی امر تغذیه را به نقطه اطمینان بخشی برسانیم، و این جز با توجه به روستاها امکانپذیر نیست.

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از اصناف و روستائیان ۱۳۶۸/۰۴/۱۴

۵-۲- بهبود کیفیت محصولات

یکی از الزامات مقاوم کردن اقتصاد سوق به مصرف کالاهای تولید داخل است که مستلزم باکیفیت بودن تولیدات داخلی است (شجاعی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸۰). تولید مستمر محصولات غذایی همواره یکی از مسائل مورد توجه است. این امر مستلزم شرایط مناسب کشت در طول سال و وجود زمین‌های مستعد کشاورزی و توسعه نهاده‌های کشاورزی و نیروی انسانی است. ایران به لحاظ اقلیمی بسیار متنوع است. این خصوصیت توانایی کشت گیاهان را افزایش داده است. به گونه‌ای که امکان کشت محصولات در هر فصلی از سال اما در مکان‌های متفاوت در کشور، امری عملی و ممکن است. با توجه به افزایش جمعیت و عدم امکان افزایش سطح زیر کشت و نیز شرایط بحرانی منابع آب، دستیابی به محصول بیشتر و با کیفیت بالا تنها از طریق افزایش عملکرد در واحد سطح و استفاده از سیستم‌های کشت فشرده (مثل گلخانه‌ها و کشت هیدروپونیک) مقدور است.

مقام معظم رهبری در خصوص بهبود کیفیت می‌فرماید: من تکیه‌ام روی مسئله کیفیت است که باید به ارتقای کیفیت محصولات منجر بشود. ما در برخی از محصولات داخلی متأسفانه شاهد این هستیم که به کیفیت توجه نمی‌شود؛ مسئله کیفیت در درجه اول است. حالا اگر از این فضای حمایتی، هم برای ارتقای کیفیت استفاده نشود و هم سوءاستفاده بشود برای بالا بردن قیمت، این هم یک مشکل دیگر است؛ قیمت را بالا ببرند، کیفیت بالا نرود و ارتقا پیدا نکند اما این حمایت دولتی و تبلیغاتی و بانکی و غیره و جلوگیری از مثلاً رقابت‌های خارجی موجب بشود که قیمت بالا برود؛ خوب اگر این جور ما کیفیت را بالا نبریم، چطور انتظار داریم که بازارهای خارجی را فتح کنیم؟ کیفیت خیلی مؤثر است.

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار تولیدکنندگان و فعالان اقتصادی ۱۰/۱۱/۱۴۰۰

۵-۳-مدیریت مصرف

از آنجا که از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی ایران، نظام سلطه برای وادار کردن جمهوری اسلامی ایران به تسلیم در برابر استکبار جهانی، تحریم‌های اقتصادی فراوانی را بر کشور تحمیل کرده است (قویدل و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۹۲). لذا یک مسئله مهم در اقتصاد مقاومتی، مدیریت مصرف است. اگر چیز جدیدی خریده می‌شود، اگر همین اقلام روزمره‌ای که مورد نیاز وزارتخانه است، تهیه می‌شود، سعی کنید همه‌اش از داخل باشد؛ اصرار بر این داشته باشید.

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۲/۶/۱۳۹۱

۵-۴- افزایش سطح و راندمان تولید در کشور

در یک اقتصاد مقاومتی نباید تمرکز بیش از اندازه بر روی یک یا چند بخش یا ظرفیت اقتصادی کشور تکیه شود، بلکه باید تلاش شود تا همه ظرفیت‌های اقتصاد به حداکثر بهره‌برداری از توان خود برسند (تاری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰). با افزایش بهره‌وری می‌توان تولیدات کشاورزی در محصولات مختلف را به میزان دلخواه رساند که مقدار قابل توجهی از آن را می‌توان به بازارهای صادراتی به ویژه کشورهای همسایه صادر کرد. برای افزایش بهره‌وری باید ابتدا قابلیت‌ها و توانمندی‌های موجود به درستی شناخته شوند و آنگاه با توجه به این قابلیت‌ها و توانمندی‌ها برای افزایش تولید و با کمترین هزینه برنامه‌ریزی و اقدام کرد. در این رابطه آنچه بیش از پیش مؤثر می‌باشد استفاده از روش‌ها و تکنیک‌های مدرن و دانش روز همراه با ابتکار، پشتکار و سخت‌کوشی در بین فعالان کشاورزی می‌باشد که این امر باید در زنجیره کامل تولید از مزرعه تا مصرف محقق گردد. متنوع بودن اقلیم به دلیل گسترده بودن خاک ایران در طول و عرض جغرافیایی، تولید محصولات متنوعی را در بخش کشاورزی ممکن ساخته است.

یک مسئله دیگر، مسئله تولید است که آقایان هم اشاره کردید، عمده‌ترین سرفصل اقتصادی ما برای پیشرفت اقتصاد مسئله تولید است. یعنی حقیقتاً بهبود معیشت مردم، مسئله اشتغال، مسئله قدرت خرید، مسائل گوناگون دیگر اقتصادی، وابسته به تولید داخلی است که باید به آن خیلی اهمیت داد. با هر چیزی که تولید داخلی را به زانو درمی‌آورد و شکست می‌دهد، باید با جدیت مقابله کرد؛ قاطعانه بایستی مبارزه کنید؛ چه در صنعت، چه در کشاورزی.

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۴۰۱/۰۶/۰۸

۵-۵- توسعه شرکت‌های دانش بنیان در بخش کشاورزی

اقتصاد دانش بنیان تنها به تعداد محدودی صنایع مبتنی بر فناوری پیشرفته وابست نیست، بلکه تمامی فعالیت‌های اقتصادی به شکلی بر دانش متکی است مثل فعالیت‌هایی نظیر معدن و کشاورزی. دانش مورد نیاز برای ساختن اقتصاد دانش بنیان تنها از نوع فناوری محض نیست و دانش فرهنگی، اجتماعی و مدیریتی را نیز در برمی‌گیرد (سمیعی نسب و همکاران، ۱۳۹۵: ۷۸). در این خصوص امام‌خامنه‌ای می‌فرماید: این بخش شرکت‌های دانش بنیان و فعالیتهای اقتصادی دانش بنیان خیلی جاده باز و امیدبخشی است. ما استعداد‌های برجسته‌ای داریم که می‌توانند در این مورد کمک کنند.

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیات دولت ۱۳۹۱/۰۶/۰۲

نتیجه گیری و پیشنهادات

جمهوری اسلامی ایران بر خلاف بسیاری از کشورهای دیگر که اقتصادشان شرایط عادی و طبیعی خود را داشته است، طی بیش از چهار دهه اخیر با شدیدترین تحریم‌های دشمنان مواجه بوده است. بر همین اساس، مقام معظم رهبری طی سال‌های متمادی گذشته بر قوی شدن اقتصاد برای مقابله با تکان‌های خارجی به ویژه تحریم تأکید می‌کردند که یکی از مهم‌ترین شاخص‌های قوی کردن اقتصاد، خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی و امنیت غذایی است. در سایه رهنمودهای مقام معظم رهبری در جهت حمایت از تولید داخلی و تلاش برخی مسئولان و تولیدکنندگان مواد غذایی و کشاورزی، کشورمان تا کنون توانسته توان تولید خود را تا حد قابل قبولی افزایش دهد که انتظار می‌رود با رویکرد دولت مسقر، شرایط ایده آلی را در امنیت غذایی و با تکیه بر اقتصاد مقاومتی ایشان بدست بیاوریم. برای تثبیت امنیت غذایی کشور، لازم است علاوه بر برنامه ریزی برای تولید داخلی این محصولات مطابق با سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، مبادی وارداتی محصولات اساسی کشاورزی بر اساس معیارهایی همچون روابط سیاسی مناسب، کشورهای همسایه و منطقه، روابط تجاری دوسویه با ایران، توان تولیدی کشورهای مبدا و اقتضائات خاص شرایط تحریمی کشور بازطراحی گردند. همچنین باید به این نکته اشاره کرد که برنامه ریزی هوشمندانه در جهت تامین منابع غذایی کشور می‌تواند علاوه بر کمک به بهبود امنیت غذایی، موجب افزایش صادرات غیرنفتی کشور شود. امنیت غذایی مصداق عینی موضوع راهبردی است که تحت تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، فناوری و بین‌المللی قرار دارد.

با استناد به بیانات امام خامنه‌ای (مدظله) پارامترهای امنیت غذایی در برون‌گرا بودن، مولد بودن و پیشرو بودن را می‌توان برشمرد و ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی را می‌توان شامل منعطف بودن، درون‌زا بودن، مردمی بودن و فرصت‌ساز بودن ذکر کرد. یافته‌ها حاکی از آن است که از اصول مهم و تاثیرگذار نقش امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری شامل خودکفایی در تولید محصولات اساسی و راهبردی، بهبود کیفیت محصولات، مدیریت مصرف، افزایش سطح و راندمان تولید در کشور و توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان در بخش کشاورزی می‌باشد. با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و همچنین دیگر اسناد بالادستی

در حوزه اقتصاد، می توان پیشنهادات ذیل را در قالب چند مورد اشاره کرد که عبارتند از:

۱- افزایش استفاده از توان شرکت های دانش بنیان برای بهبود و افزایش کیفیت محصولات کشاورزی

۲- فرهنگ سازی و اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف در جامعه

۳- آموزش کاربردی و تخصصی نیروهای جوان و فراهم کردن زمینه مشارکت آنان

۴- نظارت بر حسن انجام و اجرای رهنمودهای مقام معظم رهبری در اقتصاد مقاومتی

منابع

- اسکندری، رضا، هادی پیکانی، مهربان و اعتباریان خوراسگانی، اکبر (۱۴۰۱)، **طراحی الگوی مدیریت امنیت غذایی در ایران**، فصلنامه راهبرد توسعه، سال هجدهم، شماره ۴، صص ۱۸۷-۱۶۰.
- بنی اسدی، مصطفی (۱۴۰۰)، **نگاهی تحلیلی در خصوص اثر تحریم های اقتصادی بر تجارت محصولات کشاورزی ایران**، فصلنامه راهبرد توسعه، سال ۱۸، شماره یک، صص ۲۱۳-۱۸۱
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت ۸ شهریور ۱۴۰۱
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از اصناف و روستاییان ۱۴ تیر ۱۳۶۸
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیأت دولت ۵ شهریور ۱۳۸۰
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مردمی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰
- بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی ۲۹/۱۱/۱۳۹۶
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۲/۶/۱۳۹۱
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار تولیدکنندگان و فعالان اقتصادی ۱۰/۱۱/۱۴۰۰
- پیغامی، عادل (۱۳۹۳)، **درس گفتارهای اقتصاد مقاومتی**، تهران: نشر دانشگاه امام صادق (ع).
- تار، فتح الله، سید خشایار سید شکری و زهرا کویانی (۱۳۹۱)، **اقتصاد مقاومتی و مولفه های آن**، تهران: مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- تنهایی، مریم و همکاران (۱۳۹۴)، **بررسی امنیت غذایی با استفاده از شاخص نوع غذایی: مطالعه موردی مناطق روستایی مرودشت**، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۴، شماره ۱۸، صص ۳۵-۱۷ <http://rvt.agri-peri.ac.ir>
- حسینی، منصور (۱۴۰۱)، **امنیت و اهمیت آن در قرآن**، روزنامه کیهان (۱۴/۰۷/۱۴۰۱).
- حیدری، خلیل (۱۳۹۷)، **ارزیابی تأثیر تحریم های آمریکا بر امنیت غذایی خانوارهای ایرانی**، فصلنامه تامین اجتماعی، دوره ۱۳، شماره ۴، صص ۵۲-۳۵.

- دانایی فرد، حسن و امامی، سیدمجتبی (۱۳۸۶)، **استراتژی های پژوهش کیفی: تاملی بر نظریه پردازی داده بنیاد**، دو فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی، سال اول، شماره ۲، صص ۲۷۲-
<https://journals.atu.ac.ir/247>
- رهبر، فرهاد، سیف، الله مراد و فرج الله زاده، محمد (۱۳۹۹)، **تبیین گفتمان اندیشه ها، آراء، نظرات و رهنمودهای حضرت امام خامنه ای مدظله در زمینه مقابله با تحریم های اقتصادی**، فصلنامه علمی مطالعات بین رشته ای دانش راهبردی، سال دهم، شماره ۴۰، صص ۳۵۴-۳۱۹
<https://smsnds.sndu.ac.ir>
- سلطانی نژاد و همکاران (۱۳۹۶)، **سیاست های حمایتی بخش کشاورزی**، تهران: انتشارات بورس.
- سمیعی نسب، مصطفی، یاسر سلیمانی و سعید عبدی (۱۳۹۵)، **مدل مفهومی مطلوب امنیت غذایی جمهوری اسلامی ایران در منظومه اقتصاد مقاومتی**، فصلنامه آفاق امنیت، سال نهم، شماره ۳۰، صص ۹۶-۶۵
<https://ps.ihu.ac.ir>
- سواری، مسلم و همکاران (۱۳۹۳)، **امنیت غذایی و عوامل موثر بر آن در جامعه روستایی شهرستان دیواندره**، فصلنامه پژوهش های روستایی، دوره ۵، شماره ۲، صص ۳۳۲-۳۱۱
<https://jrur.ut.ac.ir>
- شجاعی، پیام، محسن جاجرمی زاده، مسلم علی محمدلو و حسین مهرکی (۱۳۹۷)، **اولویت بندی شاخص های کیفیت تولیدات داخلی منطبق با اصول اقتصاد مقاومتی**، فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان، سال پنجم، شماره ۲۱، صص ۱۷۷-۱۵۵
<https://www.jmsp.ir>
- شهنوازی، علی (۱۳۹۷)، **کشاورزی و امنیت غذایی**، تهران: نشر انس.
- قویدل، الهه، سعید فراهانی فرد و مهدی محمدی نسب (۱۳۹۷)، **آثار رویکرد الگوی اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی**، فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان، دوره ۶، شماره ویژه، صص ۸۰۷-۷۹۰
<http://ensani.ir>
- کیانپور، روجا (۱۴۰۰)، **ارزیابی امنیت غذایی در ایران**، مرکز مطالعات راهبردی کشاورزی و آب اتاق ایران.

- Nicholson, Charles . Emma C, Stephens. Birgit Kopainsky . Andrew ,Jones . David Parsons . James Garrett(2021). **Food security outcomes in agricultural systems models: Current status and recommended improvements**, Agricultural Systems, Vol. 188